

יח) [בא"ד, דמלוה שהניח משכון עליה שקיל פי שנים דבעל חוב קונה משכון. דהיינו דחשיב כגבוי לגמרי. איתא בבבא מציעא (קטו.), דמאחר שמחזירין למה ממשכנין מעיקרא שלא תהא שביעית משמטתו ולא יעשה מטלטלין אצל בניו. לכאורה לפי מה שביאר הרשב"ם, דבמלוה שהניח משכון, שקיל פי שנים, איכא נמי נפקא מיניה, לענין דיטול הבכור פי שנים בהך מלוה].

יט) גמ', דאמר רבה גבו קרקע יש לו וכו' גבו מעות יש לו. ביאר הריטב"א, דטעמיה דרב נחמן, דכיון דמלוה זוזי, דעתו אמעות, ועל דעת כן יורדים שתייהן, וכל שפרע במעות עומד בתנאו וחשוב פירעון, וכל שפורע בקרקע אינו אלא כמוכר לו עתה קרקע במעותיו. [דהיינו, דבמעות חשיב טפי "ימצא לו" כיון שהלוהו מעות, ולא תלי במה שיש לו יכולת גביה על ידי שעבוד, ובטעמיה דרבה, יש לומר, דסבירא ליה דחשיב מוחזק טפי במה שיש לו יכולת גביה, דהיינו על ידי שיעבוד ועיין לקמן אות כא].

כ) תוס' ד"ה נהרדעי לטעמייהו, לפירוש ר"ת אתי שפיר. הקשה הקובץ שיעורים (אות שפה), מהא דכתבו התוס' לקמן (קכה.), בד"ה לטעמייהו, דהא דאמר רב נחמן דיש לו, לא הוי אלא אליבא דאביי, דסבירא ליה, למפרע הוא גובה, אבל לרבא טעמיה דרב נחמן הוי מדרי נתן, ואם כן, אף לפירוש ר"ת לא אתי שפיר הא דנהרדעי לטעמייהו. וכתב, דקשה לומר דרבינא דהוא בתרא סבירא ליה כאביי.

כא) תוס' ד"ה גבו מעות, בתוה"ד, אלא נראה דטעמא דרב נחמן וכו' משום דדרך בעל חוב לפרוע בחובם מעות וכו' והוי מוחזק משום דסמיכי עלייהו. הקשה הקובץ שיעורים (אות שפה), דמכל מקום, הא ליכא שיעבודא במטלטלי ולא הוי מוחזק. אלא דצריך לומר, דמהבעל חוב עצמו איכא שיעבודא גם במטלטלין. וכתב, דלפי מה דכתב הרשב"ם לקמן (קכה:), ד"ה מסתברא, דאי קדים וזבין, הוי מטעם דאחרין לאו כמעכשיו דמי, ואין הטעם מפני שיכול להפקיע על ידי מכירה, אם כן, יש לומר, דטעמא דגבו מעות אין לו, משום דליכא שיעבוד במטלטלי אפילו מיניה דידיה, ובהא פליגי רבה ורב נחמן. [וצריך עיון דהא משמע דלרב נחמן אין הטעם משום שיעבוד ולכך בגבו קרקע אין לו. ועיין לעיל אות יט].

דף קכה ע"א

א) גמ', ועוד הא מר הוא דאמר מסתבר וכו' דאי קדמה סבתא וזבנא זבינה זביני. ביאר הריטב"א, דכיון דאפשר להפקיעו שלא יבא לידי המוריש, חשיב ראוי, והכא נמי יכול הלוה להפקיע הקרקע על ידי שימכרנו, ויגבה משאר נכסיו, או יסלקנו במעות או בקרקע אחרת בעודה ברשותו. והקשה, דלא דמי, דהתם מפקע ליה לגמרי, מה שאין כן הכא גבי לוה, דאי לא יהיב ליה זוזי או פירעון אחר, יטרוף מן המשועבדים, ולכך חשיב מוחזק. וכתב בשם יש אומרים, דליכא לאיפלוגי בין הפקעה גדולה להפקעה קטנה, כיון דמכל מקום אפשר בהפקעה. ובעלויות דרבינו יונה תירץ, דאביי סמך אקושיא קמייתא, דמאי שנא מעות וכו' קרקע נמי לאו האי קרקע שבק אבהון, דכיון דשיעבודא לאו דאורייתא אין כאן קרקע למלוה, ועוד, דכיון דצד הפקעה גמורה משוי לנכסים ראוי, אף שקנויין לו מעכשיו, הוא הדין דצד הפקעה דגבית קרקע, משוי לקרקע ראוי אצל מלוה, אף דמדמי

הוא. אמנם איכא מאן דאמר, דבקרנא נמי לא שקיל, דהא אישתני וליתניהו לנכסי דאב בעינייהו, והוי דומיא דענבים ודרכום זתים ומסקום. ולפי זה, הא דאמרי רבנן דבקרנא שקיל, היינו דוקא משום דמיירי בפרה שילדה, דלא נשתנה הקרן.

דף קכד ע"ב

יב) רשב"ם ד"ה מטין איתמר, כך נאמר בבית המדרש מטין את הדין אחר דברי חכמים לדון כן לכתחילה. וכן ביאר הריטב"א, דמטין לכתחילה לדברי חבריו, אף דמסתבר טעמיה, משום דאחרי רבים להטות, וכיון שלא נאמרה הלכה כחבריו, אם עשו כדברי רבי עשו, היכא דמסתבר טעמיה. והר"י מייגאש ביאר, דאין פירוש "מטין" דהלכה כרבי אפילו מחבריו, שיהא מותר לכתחילה, אלא מטין דברי רבי מחבריו איתמר, דהיינו שהדעת נוטה לדבריו יותר ממה שנוטה לדברי חכמים, ולכך אסור לעשות כדבריו לכתחילה, דלא שבקינן דברי רבים ועבדינן כיהי, אבל כיון דמטין דבריו אל הדעת, מי שעשה כדבריו אינו חוזר.

יג) תוס' ד"ה מספקא ליה, בסוה"ד, ונראה לר"י דהכי מספקא ליה וכו' ולא מחבריו שפסקו כך בהדיא. ביאר המהר"ם והמהרש"ל, דמספקא ליה אי פסקו להדיא שהלכה כחבריו ולא כרבי, או דהלכה כרבי מחברו ולא מחבריו, היינו דאין הלכה כרבי בודאי, אלא דאפשר לפסוק אף כחבריו.

יד) בא"ד, שם. הקשה בחידושי הגרע"א, כיון דאמרינן דלפי הצד דלא פירשו ולא מחבריו, עשה כדברי רבי עשה, אם כן, מנא לן דמספקא ליה, דלמא סבירא ליה בבירור דלא אמרו בפירוש "ולא מחבריו", ומשום הכי עשה כדברי רבי עשה, וכדברי חכמים בודאי מה שעשה עשה, דהא לא אמרו "ואפילו מחבריו". ונשאר בצריך עיון גדול.

טו) גמ', מני לא רבי ולא רבנן. כתב הריטב"א, דליכא לשנויי דשמואל מיירי במלוה על פה, ומשום הכי מודה רבי דאין הבכור נוטל פי שנים. דהא שמואל סתם קאמר, ומשמע אפילו במלוה בשטר. וכתב, דיש אומרים, דאליבא דרבי כל שהיא מלוה בעדים והוי תוך זמן שאינו יכול לומר פרעתי, דינו כמלוה בשטר להחשיבו מוחזק, ורבי קסבר דבכור נוטל פי שנים בין במלוה ובין ברבית.

טז) תוס' ד"ה אין הבכור, בתוה"ד, דכיון שיחלקו השטרות ויטול בשטרות פי שנים שהן הגוף יטול גם השבח שיבא אחר כך. והקצות החושן (סימן רע"ח סק"ו) כתב, דאפשר לומר דהרשב"ם ד"ה ירשו שטר סבר כרשב"א בתשובה (הובא בבית יוסף סי' קע"ו). דאין חולקין בשטרות משום דאין גופן ממון, ואם כן ניחא, דלרבי דנוטל בשבח שהשיבחו קודם חלוקה, כיון דשטר מוחזק הוא וגובין על פיו, הווי שבח נכסים ונוטל פי שנים, אבל רבנן דסברי דאינו נוטל בשבח שהשיבחו קודם חלוקה, אינו נוטל ממלוה בשטר פי שנים, דלחלוקה אין כופין כיון דאין גופן ממון, והווי לעולם קודם חלוקה.

יז) רשב"ם ד"ה אבל לא ברבית, בתוה"ד, והרי הוא כמו משכון. הקשה הקובץ שיעורים (אות שפה), הא שביעית משמטת מלוה בשטר, ומלוה שיש עליה משכון אינה משמטת. וכתב, דאפשר דסבר, כמאן דאמר בגיטין (לו:), דמלוה בשטר אינה משמטת. אמנם כתב, דהתם מפרש טעמא משום דשטר העומד ליגבות כגבוי דמי, ולא מטעם משכון.

קאמר, דמסתבר לי טעמייהו דבני מערבא לתת טעם לדינא דחשיב ראוי, כיון דאי קדמה סבתא וחבינה זבינה זביני, אבל בני מערבא גופייהו, אין טעמם מפני זה, אלא משום דכל האומר אחרין לאו כאומר מעבשיו.

(ו) גמ', שם. כתב הרשב"ם בד"ה לטעמייהו, דבין רבה בין רב נחמן סבירא להו אליבא דנפשייהו, דבין גבו קרקע ובין גבו מעות אין לו. והקשה בחידושי הר"ן, דבשלמא לרבה, כיון דממאי דפרכינן עליה מוכח דאית ליה למימר בתרוייהו אין לו, על כרחך משמע, דהא דאהדר רבה ואמר "ולן לא סבירא לן", משמע דאודי לאביי דבתרוייהו אין לו, אבל לרב נחמן ממאי דפרכינן ליה מוכח, דאית ליה למימר דיש לו, ואם כן, אי איתא דבתרוייהו אין לו, לא הוה ליה ליסתום. ותירץ, דהכי קאמר רבה, בין לדידי ובין לרב נחמן אית לן דקרקע ומעות כי הדדי נינהו, ולדידי בתרוייהו אין לו, ולרב נחמן תליא בטעמא דיתומים שגבו קרקע, אי משום דמוחזק, אי משום שיעבודא דר' נתן.

(ז) רשב"ם ד"ה לטעמייהו דבני מערבא, בתוה"ד, הלכך אפילו רב נחמן לא חשיב לקרקע של לוח מוחזק למלוה עד שתבא לידו משום דאי הוה בעי הוה מזבין ליה עד השתא דסבירא ליה כרבא דמכאן ולהבא הוא גובה. משמע מדבריו, דרב נחמן ודאי סבירא ליה כרבא. אבל לרבה לא ביאר האם ודאי סבירא ליה כאביי דלמפרע הוא גובה, ולכן המלוה חשיב מוחזק. ולכאורה יש לומר, דאף רבה סבירא ליה כרבא דמכאן ולהבא גובה, אלא דחשיב מוחזק במה שיש לו יכולת גביה כל זמן שיוכל. (ועיין לעיל דף קכד: אות יט).]

(ח) בסוה"ד, התם בדין הוא דלא ירית בעל הוה ליה ראוי לגמרי ולא אשתעבד לא לבעל ולא לאשתו וכו' ואי קדים סבתא וזבנא זבינה זביני, אבל נכסי דלוה כיון דמשתעבדי למלוה ואי זבין לא זביני, ויכול לטרוף מן הלקוחות הרי הן כמוחזקין בידו. ובתוס' ד"ה לטעמייהו ביארו, דהא דאמרי בני מערבא גבי סבתא דהוי ראוי אף דהוי קרקע, היינו משום שהבעל לא היה מוחזק מעולם, ולא היה לו ולאשתו שום חוב מעולם על הסבתא וכו', אבל גבי מלוה הוי מוחזק אפילו לא יוכל לטרוף. וכתב המהרש"א, דהא דלא ביארו התוס' כהרשב"ם דטעמיה משום דהלוה יכול לטרוף מן הלקוחות, כיון דאביי דפריך מהאי דסבתא, לא אסיק אדעתיה לפלוגי בין ההיא דסבתא ובין נכסי דלוה, ואם כן לא מתרץ רבה מידי אליבא דבני מערבא, אבל לפירוש ר"ת ניחא, דאביי קשיא ליה דוקא לרבה דאמר טעמא דנפשיה דמסתבר טעמא דבני מערבא משום דאי קדים סבתא וכו', אבל בני מערבא גופייהו טעמייהו בהך דסבתא, משום שלא היה מוחזק מעולם מה שאין כן במלוה, ואביי נמי אסיק אדעתיה טעמא דבני מערבא, ולא קשיא ליה אלא לרבה.

(ט) תוס' ד"ה לטעמייהו, בתוה"ד, ולפירושו הא דפסק לעיל רב נחמן כרבי היינו דוקא בשבח ולא במלוה. הקשה בחידושי הגרע"א, הא הכא לא אמרינן אלא דרב נחמן סבירא ליה דלרבנן דרבי אינו נוטל במלוה, בין גבו קרקע בין גבו מעות, אבל איהו גופיה סבירא ליה דהלכה כרבי. ונשאר בצריך עיון.

דף קכח ע"ב

(י) רשב"ם ד"ה מסתברא טעמייהו, בתוה"ד, דליכא למימר כאומר

לא מצי מסתלק, שהרי אין עיקר הקרקע קנוי לו כלל, כיון דשיעבודא לאו דאורייתא, ולא הא קרקע שביק אבוהון. ובחידושי הר"ן תירץ, דלטעמיה דרבה מקשינן, דסבירא ליה דשיעבודא לאו דאורייתא, ואם כן, כל היכא דזבין לוח, לא מצי מלוה למיטרף, ופקע ליה שיעבודא דמלוה מההיא ארעא לגמרי, ולכך דמי למאי דאמרינן גבי ההיא סבתא, שבשניהם אי קדים חזבין פקע זכותא דאידך לגמרי, והוי ראוי. ואף דאכתי איתא שיעבודא דרבנן, משום הא לא חשיב מוחזק. וביאר הקובץ שיעורים (אות שפו), דהא דטרוף מדרבנן, הוי מטעם הפקר בית דין, וההפקר מתחדש בשעת הטיפרא, ולא קודם לכן, דבאותה שעה עדיין אין לו שום זכות בנכסים, ומשום הכי מקרי ראוי, ולא דמי לשיעבודא דאורייתא, דיש לו זכות בנכסים תיכף משעת הלואה.

(ב) רשב"ם ד"ה ועוד האמר, בתוה"ד, דהא אי הוה בעי לוח הוה זבין להון ומסלק ליה למלוה בזווי. הקשה הקובץ שיעורים (אות שפו), הא יכול לסלקו בזווי גם קודם המכירה, ואי לא מסלק בזווי, גם המכירה לא מהניא, דיכול לטרוף מלקוחות, ואם כן, המכירה לא מעלה ולא מורידה, והוה ליה לפירושי דפריך לרבה לטעמיה, דסבירא ליה דשיעבודא לאו דאורייתא, ואינו יכול לטרוף מלקוחות כלל.

(ג) גמ', ועוד האמר רב נחמן יתומים שגבו וכו'. הקשה בחידושי הגרע"א, דלהנך פוסקים דבעל חוב גובה בראוי, ליכא הוכחה מהתם דלא מקרי ראוי, דאיכא למימר, דלא הוי בכלל יתומים שקנו, אבל מכל מקום, הוי ראוי. עוד הקשה, אף על הפוסקים דבעל חוב אינו גובה בראוי, דדלמא הא דאמר רב נחמן יתומים שגבו, היינו לשיטתו דפסק לעיל (קכד:), הלכה כרבי, אבל הכא ההיא דשלחו מתם היינו לרבנן, בהא סבירא ליה, דגבו קרקע אין לו. ונשאר בצריך עיון.

(ד) רשב"ם ד"ה ועוד, בסוה"ד, ובעל חוב כיו"ב ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב. הקשה הקובץ שיעורים (שפט), הא הכא איירי שגבו קרקע. ותירץ, דכוונתו, דנהי נמי דהקרקע דגבו מיקרי ראוי, למאן דאמר מכאן ולהבא גובה, אבל גוף החוב לא מקרי ראוי, דהחוב כבר איכא השתא, אלא על כרחך טעמא משום דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי, היינו דגוף החוב מיקרי מטלטלי. והקשה, אם כן, בכור דנוטל פי שנים גם במטלטלין, יטול גם במלוה, דהרי גוף החוב לא מקרי ראוי.

(ה) גמ', לטעמייהו דבני מערבא קאמרינן ולן לא סבירא לן. הקשה הרמב"ן, הא אליבא דרבה דאמר גבו קרקע יש לו, קשיא דבני מערבא אבני מערבא, דהא גבי סבתא קאמר, דמסתבר טעמייהו דאי קדמה זבנא זבינה זביני, ולא טריף כלל, אבל הכא אליבא דבני מערבא דסבירא להו שיעבודא דאורייתא, ואי קדים חזבין זביני לאו זביני, והא דאקשינן מעיקרא, היינו דהכא נמי אי קדמה זבנא זביני מדאורייתא, דהא את הוא דאמרת שיעבודא לאו דאורייתא. עוד פירש בשם אחרים, דהכי אקשי ליה, כיון דאמרת דמעות הוי ראוי, קרקע נמי הוי ראוי, שהרי יכול למכרו ולסלקו ממנה לגמרי בדבר שאינו נוטל בו פי שנים דהיינו מעות, והיינו דקאמר ליה לטעמייהו דבני מערבא אמרינן, דאף שיכול למכור ולסלקו במעות חשבינן להו מוחזק, והא דקאמרי במעשה דסבתא דהוי ראוי, משום שאפילו לא היתה יכולה למכור, הוי ראוי דלא זכתה אלא לאחר מיתת הסבתא. והריטב"א תירץ, דהתם הכי

כתב, דאתא לאשמועינן, דאין הבעל נוטל במלוה כיון שהיא ראויה כמו שהיא ראויה לענין בכור. (ועיין לקמן באות יז). והתוס' רי"ד ביאר, דרב פפא הוצרך לומר הלכתא, משום דלא מצינו דבעל לא ירית בראוי, לא במתניתין ולא בברייתא, אלא היא מימרא דר' אבהו אמר ר' יוחנן וכו' מנין לבעל שאינו נוטל בראוי. נוכחו שכתבו התוס' בד"ה **אמר רב פפא** על מה שהקשו]

טו) רשב"ם ד"ה אמר רב פפא, בסוה"ד, ועוד דאפילו בכור כהאי גוונא דליכא יורש אחר אלא הוא וכו' הכל מודים שיירש הכל ואפילו שבח הראוי. והקשה **הקובץ שיעורים** (אות שצג), מה הראיה, הא אפשר לבכור ליטול מטעם חלק פשיטות ולא מטעם חלק בכורה, אבל בבעל הא ליכא חלק פשיטות כלל, דכל ירושתו היא בחלק בכורה. ו**בשיעורי רבי דוד פוברסקי** (אות תצב) ביאר, על פי מה שהוכיח דאף היכא דיש בן אחד שייך דין בכור, כגון היכא דאיכא נמי טומטום, דקיימא לן **לקמן** (קכו), דאינו ממעט בחלק בכורה, ואם כן, איכא נפקא מינה לגבי השבח שהשביח אחר כך, דאם היה נוטל רק מצד חלק פשיטות, היה צריך לחלוק עם הטומטום בכל השבח. וביאר, דהא דנוטל בשבח אף דנתמעט מ"מתנה", כיון דהמיעוט היה שלא יטול מדין תפוסת הבית, ולכך היכא דהוא לבדו בכור, דלגבי בכורתו נחשב לבדו, דהטומטום אינו ממעט, בכהאי גוונא ליכא מיעוט, ויכול ליטול השבח של חלק בכורתו מדין תפוסת הבית. ועיין **בדבר אברהם** (סימן כו אות א) שחקר, בכהאי גוונא דאין לו אלא בן אחד. וכתב, דהנפקא מיניה היכא דאיכא טומטום.

טז) רשב"ם ד"ה ואין הבכור, בתוה"ד, ומיהו היכא דמת בכור בחיי אביו בניו של בכור יורשין חלק בכורתו עם אחי האב דומיא דבנות צלפחד. והיינו דלא חשיב ראוי. וצריך לומר, דלא דמי להא דכתב **לעיל בד"ה אמר רב פפא**, דאין הבעל יורש את אשתו בקבר בנחלה שנפלה לה לאחר מיתה, משום דלגבי בעל כל מה שירש הוא רק מכח אשתו, ולכן כשהיא מתה לא שייך למימר דהוה קאי במקומה בנכסים שנפלו לה לאחר מיתה, מה שאין כן בנו, דראוי לירש את אבי אביו, שייך למימר דהוה קאי במקום אביו ונוטל פי שנים כמו שהיה מגיע לאביו אילו היה חי, וכדמצינו בבנות צלפחד].

יז) תוס' ד"ה אמר רב פפא, בתוה"ד, והוא הדין נמי דלא שקיל בעל במלות אשתו אפילו במה שלותה אשתו מנכסי מלוג וכו'. אמנם **הרא"ש** (סימן יא) כתב, דאם הלוחה האשה מנכסי מלוג שלה כשהיתה תחת בעלה ומתה, הבעל יורש מהיא מלוה, כיון דהלוחה קרן של נכסי מלוג שלה שלא כדון, דהקראן הוה ברשותו ליטול ממנו פירות.

יח) בא"ד, שם. אמנם **ה"ר מיגא"ש** כתב, דאף על גב דקיימא לן דמלוה ראויה היא, הני מילי לענין בכור, דמתנה קרייה רחמנא ובעינן דמטיה לידיה, אבל גבי בעל, מלוה מוחזקת היא וירית לה בעל. [וכן כתב **הרשב"ם בד"ה אמר רב פפא** לחלק לגבי שבח]. ודייק מהא דאמר "אין **הבכור** נוטל פי שנים במלוה", דהיינו דוקא בכור, אבל לגבי בעל מלוה מוחזקת היא. והתוס' יישבו ראייה זו. ו**הרשב"א** כתב, דאי אפשר לערבן ולומר אין הבכור והבעל נוטלים בראוי כבמוחזק, דהא אינן שוין בראוי, שהרי הבעל נוטל בשבח, ואפילו בשבחא דלא אתי ממילא, דלגבי בעל אינו חשוב ראוי, דקרן דידיה הוא דאשבח, ואילו לגבי בכור

מעכשיו דמי דהא אם קדמה הזקנה בחייה ומכרה לאחרים זבינה זביני וכו' וכדאמרינן לקמן בפירקין (קלז). אם קדם הראשון ומכר מה שמכר מכר ואין לשני אלא מה ששייר ראשון וכו'. הקשה **הרשב"א**, מהא דאיתא **לקמן** (קלז); גבי עובדא דההיא איתתא דאקניה דיקלא לרב ביבי וכו', אפילו ר' שמעון בן גמליאל לא קאמר אלא היכא דאחרין לאחא, אבל לעצמו לא, דלא נתן לראשון אלא אכילת פירות בלבד, ואם כן, הכא נמי דקאמר אחרין ליורשי, לא הוציא הנכסים מרשותו ומרשות יורשיו, אלא בחיי סבתא שתאכל היא פירות הנכסים כל ימי חייה (והיא גירסת הרשב"ם עצמו שם. וכתב דלפי גירסת הר"ח (שם), היה אפשר לפרש, דהא דקאמר דלעצמו לא אמרינן מה שמכר מכר, היינו דוקא היכא דנתן לעצמו, ובגו קטן דאיירינן ביה התם כגופו דמי, אמנם הרשב"ם לא גרס כן.

יא) גמ', אמר רב הונא לירתי ואפילו לירתי ירתי. ביאר **הריטב"א**, דסברת רב הונא לאו משום דסבר שהאומר "ירתי" הוה "ירתי ירתי" בכלל לשונן, ודעתו עליהם, דבשלמא ירתי דירתי הראויים להיות יורשיו ניהא לכלול בהאי לישנא, אבל בעל בתו שהוא ממקום אחר, לא. ועוד, דאם כן, אמאי אמרינן לקמן, דטעמא דרב הונא משום דכל האומר אחרין כאומר מעכשיו, תיפוק ליה דאפילו אמרינן לאו כמעכשיו, הבעל אתי מכח עצמו, ולא משום ירושת אשתו, ולא חשיב ראוי. אלא טעמא דרב הונא, כיון דדעת הנותן היה לזכות ליורשיו שהיו לו בשעת המתנה, דהיינו ברתה, הלכך בעינן למימר דבעל זכי מכח הבת, ומשום דכל האומר אחרין כאומר מעכשיו דמי.

יב) גמ', שם. הקשה **הריטב"א**, מהא דאמרינן **לקמן** (קלז); דנכסי לך ואחרין לפלוני וכו' מת שני בחיי ראשון יחזרו הנכסים ליורשי ראשון. וכתב דיש מתרצים, דשאני התם, דאיכא שלישי, וכיון שאם ימות השני אפילו שלא בחיי הראשון, אין הנכסים נשארין ליורשיו אלא לשלישי, אם כן אין השני אלא כאוכל פירות, אבל הכא דליכא שלישי, ואילו מתה הבת אחרי הסבתא, יהיו הנכסים ליורשיה, אם כן, אף השתא נכסים ליורשיה, שכן היה דעת נותן. עוד תירץ, דהא דאמרינן התם דיחזרו נכסים ליורשי ראשון, היינו משום שייחד אדם מסוים שאמר "ואחרין לפלוני", ואין כוונתו שיזכה אותו פלוני אלא מידו של ראשון, ואם מת בחייו פקע הוא וממילא גם מי שאחריו כיון דהיה לו לזכות מידו, אבל הכא שסותם ואומר **ואחרין ליורשי**, עיקר דעתו על מי שהוא ראוי ליורשו בשעת מתנה, ואפילו יורשי יורשיו.

יג) גמ', אמר רבה מסתבר טעמייהו דבני מערבא אילו קדמה סבתא וזבינה זבינה זביני. הקשה **הרשב"א**, מה הוסיף רבה על מה שאמר ר' אלעזר, הא כיון דטעמייהו דבני מערבא משום ראוי, דהא כל האומר אחרין לאו כאומר מעכשיו דמי, ולא זכה בגוף הנכסים, ואין לשני במקום ראשון כלום, אם כן, היינו ממש הא דאמר רבה. וכתב, דהיה אפשר לומר, דאתי למימר דראוי הוא לבעל לעולם, אפילו באומר אחרין **מעכשיו** לבת, משום דכל האומר אחרין כאומר מה שישאר אחרין, ואילו ירד ומכר, אין לשני אלא מה ששייר ראשון. אמנם כתב, דמדברי הרי"ף (נה. מדפי הרי"ף) לא משמע כן.

יד) גמ', אמר רב פפא הלכתא אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק. הקשה **הרמב"ן**, אמאי הוצרך רב פפא לומר להאי **הלכתא** דאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק, דמשמע דפליגי, הא לא אשכחן מאן דפליגי עלה. לכך

הדרגת היוזמי

מסכת בבא בתרא דף קכח – דף קכו

ז טבת – ח טבת התש"ע

חלק עדיפותו במה שהוא בכור, דסלקא דעתך דעתך אמינא, כמו שאביו אינו יכול להעביר חלק בכורתו, הוא הדין אינהו נמי לא קנו, קא משמע לן.

ח רשב"ם ד"ה ורב יוסף אמר, בתוה"ד, הא מעיקרא ענבי והשתא חמרא וקנייה בשינוי. והיך רמה ביאר, דקושיית הגמ', דמעיקרא ענבי והשתא חמרא, דלאו האי חמרא שבק אבוהון, והא בעינן "בכל אשר ימצא לו". גם התורת חיים כתב לפרש כן, מכח קושיית התוס' בד"ה אבל דרכום. והקשה בשיעורי רבי דוד פוברסקי (אות תקיב), אהאי פירושא, ממה נפשך, כיון דמיחה יטול פי שנים בשבח, דעל ידי המחאה זוכה בפי שניים, מחמת דין דיש לבכור קודם חלוקה, ומה איכפת לן שדרכום ונעשה חפץ אחר, הא חשיב שכבר בא לחלקו. ועיין שם מה שתירץ. נולכאורה אפשר ליישב, דהא דאמרינן דעל ידי שמיחה חשיב לגמרי שלו, הוי דוקא לשיטת הרשב"ם דכתב לעיל (קכד). בד"ה עד דמטיא לידיה, דנותן. והיינו דלא בעינן דאתי לדי דמקבל, דכיון שהגיע ליד האבא ועכשיו מת, ונמצא בתפוסת הבית עד שיחלקו, כבר חשיב מתנה, וכן כתב לקמן (עמוד ב) בד"ה והלכתא, דמתנה קרייה רחמנא ומשמט אב נתונה לבכור. אבל היך רמה סבירא ליה כיש מפרשים, דבעינן דאתי ליד מקבל, וכל זמן דלא אתי לידיה לא חשיב דהשביח בחלקו, ומה שמיחה מהני רק בבצרום שלא נשתנה, דחשבינן לחלקו בתפוסת הבית. אבל היכא דנשתנה, לא שייך למימר דהוי חלקו. (ועיין לעיל קכד. אות ח).

ט בא"ד, בתוה"ד, אלא הכא במאי עסקינן שפחת היין ונשפך או נתקלקל שאין שווה כדמי הענבים. והר"י מיגש ביאר, דהאחיז דרכום שלא ברשות הבכור, ולכך יכול לומר איני רוצה בדריכה זו, לפי שציומקין רציתי לעשות בחלקי מהן, או שיכול לומר רציתי לאוכלן ענבים, ודריכה זו היזק אצלי.

י תוס' ד"ה אבל דרכום, קשיא דהיכי פריך וכו'. כתב בחידושי הגרע"א, דלא קשיא, משום דאיתא בבבא קמא (סו:), דר' יהודה סבירא ליה דשינוי קונה, וכן איתא שם (צד). דשמואל סבירא ליה דשינוי קונה, ואם כן פריך שפיר, על ר' יהודה ושמואל לשיטתם.

יא גמ', בכור שנטל חלק כפשוטו ויתר. כתב הרא"ש (סימן יד), דויתר היינו בדיבור בעלמא בלא קנין, משום דמתנה קרייה רחמנא ובאמירה בעלמא אם אמר "אני רוצה לבטלה", יכול להסתלק, וזכו אחין בחלקו. וכן כתבו התוס' לעיל (קכד). בד"ה ואם אמר.

יב גמ', ויתר באותו שדה קסבר אין לו לבכור קודם חלוקה וכו' ויתר בכל הנכסים קסבר יש לו לבכור קודם חלוקה. הקשה הרשב"א, הא איתא לעיל (קכד), דלכולי עלמא אם אמר איני נוטל רשאי ואיבד כל חלק בכורתו. ועוד, דאיפכא מסתברא, דלמאן דאמר אין לבכור קודם חלוקה הוה ליה למימר דאם ויתר במקצת ויתר בכולן, דכל שלא זכה ואין לו, יכול להסתלק במתנה דלא איתא לידיה, ואם אמר אי אפשי בה דבריי קיימים, אבל אם יש לו קודם חלוקה, והוה כחלק פשיטותו, במה שויתר ויתר ובמה שלא ויתר לא ויתר, כדין מתנה לאחר שבאה לידו. ותירץ, דהכא לא נחלקו אלא במה שמוכיא מתוך מעשיו הסתומין, דמאן דאמר ויתר בכל הנכסים, קסבר שיש לו קודם חלוקה ובמה שיש לו מוותר, ומר סבר אין לו, ולכך לא ויתר אלא במה שבא לידו, דאין אדם מוותר אלא במה שיש לו, אבל במה שאין לו לא שייך ויתור.

פליגי.

יט תוס' ד"ה ואין הבכור, (בנמשך לעמוד הבא), בסוה"ד, וצריך עיון דרב פפא סבר הכא וכו' ובפרק קמא דקידושין סבר שיעבודא דאורייתא. נולכאורה יש ליישב, על פי מה שכתב הרשב"ם לעיל (קכח): בד"ה ואין הבכור, דלאו האי קרקע וכו', ולכן אין לבכור, אף דשיעבודא דאורייתא. אמנם התוס' לקמן (קעו). ד"ה גובה תירצו לשיטתם הכא, דרב פפא לא אמר אלא מלוה על פה גובה מן היורשים ואינו גובה מן הלקוחות, והגמ' מפרש לה התם למאן דאמר שיעבודא לאו דאורייתא, ובקידושין למאן דאמר שיעבודא דאורייתא. ובשם ה"ר אליהו מ"כ פירשו, דהא דפסיק רב פפא הכא דשעבודא דאורייתא, היינו לענין קרבן, כגון האשה שמתה יביאו יורשים עולתה דאיירינן בה הכא.]

דף קכו ע"א

א גמ', ובמלוה שעמו פלגי. הקשה היך רמה (אות צד), הא כיון דקיימא ברשותיה, היכי מפקינן מיניה מספיקא, הא קיימא לן דמספיקא לא מפקינן ממונא. ותירץ, דכי אמרינן אוקי ממונא בחזקת מריה, ולהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה, הני מילי, היכא דלא הוה קאי האי ממונא בחזקתא דאחריני מעיקרא, אבל הכא האי ממונא בחזקתיה דמת הוה, והאי בכור ופשוט, תרוייהו מכח מת אתו, ולכך לא מפקינן נכסי מחזקתיה דחד מינייהו בלא ראייה, ואף דקאי ממונא ברשותיה דבכור, מכל מקום, כיון דלא מצי טעין טענת ברי דזכה ביה מחמת אבוה, הוה ליה ממון המוטל בספק, וחולקין.

ב גמ', שם. ביאר הקובץ שיעורים (אות שצח), דטעם הספק, האם הא דאינו נוטל במלוה, הוי משום דמלוה אי אפשר להקנות, אבל במלוה שעמו יכול למחול לו, או דהטעם משום "ימצא לו", ובמלוה שעמו נמי אינו מצוי לו.

ג רשב"ם ד"ה פלגי, חלק בכורה יחלוקו ביניהן. והרשב"א כתב בשם הרי"ף, דפלגי היינו חולקין בה עמו אחין, ונוטל בה חלק בכורתו. וכתב הרשב"א, דלפי זה, הוה ליה למימר ובמלוה שעמו נוטל.

ד [בא"ד, בתוה"ד, דהוי ליה ממון המוטל בספק וכו'. לכאורה צריך עיון, דהא דינא דסומכוס, דממון המוטל בספק חולקין, נאמר רק היכא דאיכא דררא דממונא. ואולי יש לומר, דכוונת הרשב"ם לא הוי מטעמיה דסומכוס. ולכאורה אפשר לדייק כן בדבריו, שכתב, נחולקין, ולא כתב נחולקין.]

ה בא"ד, בתוה"ד, שהרי הבכור רוצה הוא לשעבד נכסיו לאביו לגמרי ובעין יפה גמר ומקני נכסיו לאביו כדי שיהא אביו מוחזק. בחידושי הגרע"א הסתפק, לענין נוקין, כגון היכא דשורו של הבכור הזיק לנכסי אביו בחיי אביו, ולא נודע לבכור מהנוק עד אחר מיתת אביו, דיש לומר דבכי האי גוונא הוי ראוי, דלא שייך הכא טעמא דהרשב"ם, דשיעבד עצמו לגמרי לאביו שיהיה כעין מוחזק שיטול ממנו פי שנים.

ו גמ', בכור שמיחה מיחה. כתב הריטב"א, דנוטל בשבח שישביחו אף בחלק בכורה, אלא שנותן להם הוצאה, כדין יורד לשדה שלא ברשות.

ז רשב"ם ד"ה אבל דרכום, בתוה"ד, הכי נמי קנינהו יתמי להני ענבים בשינוי. הקשה הרש"ש, דמאי איריא חלק בכורה, אפילו ממונו ממש קנו. ותירץ, דאתי לאשמועינן, דאפילו לא התכוונו לגזול ממנו, אלא

דף קכו ע"ב

והקשה, דאם כן, אמאי פריך לימא מתני' דלא כר' יהודה, והא הכא מתנה על דין. ובריטב"א כתב, דהוא הדין דהוה מצי לתרוצי דהתם אמר על מנת שאין לך עלי, אבל הכא הוי כאומר על מנת שלא תשמטנו שביעית, ושלא יהא בו אונאה, דבהא מודה ר' יהודה.

(כ) גמ', הרי זו מקודשת ותנאו בטל דברי ר' מאיר. כתב הרמב"ן, דהא על כרחך הוי תנאי כפול, דאי לא כפליה, אפילו לא התנה על מה שכתוב בתורה, תנאו בטל לר' מאיר. והקשה, דהיכי אמרינן דמקודשת ותנאו בטל, הא כיון דתנאו בטל אינה מקודשת דהא הכי אתני, ונימא שהמעשה בטל, כיון שכך התנה בפירושו. וכתב, דיש מתרצים, דהכי אמר לה על מנת שתמחלי לי שלא אתחייב לך בשאר כסות ועונה, והאי תנאה לאו תנאי ידידה, דרחמנא חייביה, ומשום תנאה לא מציא למימחל ליה, דרחמנא אמר דליכא דנסיב איתתא ולא מחייב בשאר כסות ועונה, והוי כעל מנת שאין בו אונאה, ויש בו אונאה. ועיין שם מה שהקשה על כן. עוד תירץ בשם רבינו תם, דאנן סהדי דכל שמתנה על מה שכתוב בתורה, הרי הוא כמפליג בדברים, דומיא דתנאי שאי אפשר לקיימו בסופו, דהוי בטל, ולא דוקא הוא. ואהא נמי הקשה. ולכך תירץ, דטעמא דכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, משום דכל תנאי דעקר ליה למעשה, לא הוי תנאי, וכיון שאמר על מנת שאין לך עלי הרי את מקודשת לי, חלו הקידושים שמצאו מקום לחול, שהרי אפשר לקיים התנאי שלא יתן לה שאר כסות ועונה, וכיון שחלו לא חלו לחצאין, שאין אישות לחצאין.

(כא) רשב"ם ד"ה בדבר של ממון, אבל עונת תשמיש מצוה היא וצערא דגופא הוא. כתב הריטב"א, דכן פירש הרמב"ם. וכתב דבירושלמי פירש, דעונה הוי דבר שבממון, ודבר שאינו של ממון הוי כגון שלא תצטרכי גט, או שלא תזדקקי ליבם, אבל עונה דהוי הנאת הגוף, ניתנת למחילה.

(כב) בא"ד, שם. העיר האילת השחר, דמה בא להוסיף דהוי מצוה, הא המצוה הוי חיוב כלפיה, ואם מהני מחילה, אין מצוה, וכל הטעם הוי משום דלא מהני מחילה. ובגליון מהרש"א כתב, דטעם דמצוה מהני לחוד.

(כג) רשב"ם ד"ה התם קא מחלה, ובההיא הנאה דמקדש לה מחלה ליה וכו'. כתב הרש"ש, דהא לכולי עלמא מחילה גמורה ודאי מועיל בממון, כגון מוזיק וגזל, אלא דהכא סבירא ליה לר' מאיר, דאין מחילתה ברצון, ור' יהודה סבירא ליה, דגמרה ומחלה, אבל צערא דגופא ודאי לא מחלה.

(כד) גמ', דכל בוכרא דאימא בוכרא סיכלא קרו ליה. הקשה השיטה מקובצת בשם התוס' הרא"ש, דכיון דאשמועינן לעיל דאפילו אי קרי ליה אבוה בוכרא סתם לאו בכור הוא, אמאי מייתי האי עובדא דלאו דוקא הוא, דהא אפילו בסתם איכא למימר דבוכרא דאימא קאמר. וכתב, דלא מסתבר לחלק, דהתם מיירי דלא אמר אלא פעם אחת "בכור הוא", אבל אי קרי ליה בכור באופן תדיר, מחזקינן ליה בבכור, דההיא עובדא דמייתי בתר הכי היה רגיל לומר כן תדיר. נולכאורה אפשר ליישב על פי מה שכתב הרשב"ם בד"ה דכל בוכרא, ולא משום שטותו וכו', דמשמע מדבריו דאותו הבן היה שוטה, ויש לומר דמשום כך כינהו כן, ובעלמא רגילים לכנות דוקא לבכור האב כן, כיון דהוא חשיב הבכור, ואתי לאשמועינן דיש לומר דהוי בכור לאמו, דבכורא

(יג) רשב"ם ד"ה והלכתא יש, דמתנה קרייה רחמנא ומשמת האב נתונה לבכור. וכתבו התוס' בד"ה והלכתא, דהוי שפיר ראוי לתת לו שמשעה שמת האב היה ראוי לתת לו. משמע מדבריהם, דלא סברי כהרשב"ם דמיד שהאב מת חשיב דהוי ברשות הבכור על ידי שמיחה, אלא דהוי ראוי לינתן לו. וכן משמע מדברי הרמב"ן, דהקשה, דכיון דמתנה קרייה רחמנא, היכי מצי לזבוני עד דאתיא לידיה.

(יד) [תוס' ד"ה לא עשה, דחלק פשיטותו פשיטא דמכר כדאמר לעיל מה חלק פשוט אף על גב דלא אתי לידיה. ולכאורה יש ליישב דעת הרשב"ם, דבחלק פשוט אינו יכול למכור, דכיון דלא חלקו, אכתי הוי בתפוסת הבית, וסבירא ליה דתפוסת הבית חשיב ברשות בפני עצמה ולא של כולם ביחד, ומשום הכי אין לו בחלק פשיטות קודם חלוקה, (וכן מוכח מדבריו ברשב"ם לעיל (עמוד א') בד"ה קסבר, דבחלק פשיטות לא זכי קודם חלוקה שלא הוברר חלקו). מה שאין כן בחלק בכורה, יש לו קודם חלוקה, כיון דמתנה קרייה רחמנא, וכמו דכתב הרשב"ם בד"ה והלכתא, דמשמת האב נתונה לבכור. ועל ידי שמיחה, גילה דעתו דחפץ בה, ומיד חשיב שלו. אבל התוס' סברי דתפוסת הבית חשיב כשל כולם ביחד, ולכן פשיטא להו דיש לו אף בחלק פשיטות].

(טו) מתני', האומר בני בכורי לא יטול פי שנים לא אמר כלום מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה. כתב בהגהות אשרי (סימן טו), דאם מחל הבכור בפירושו, הוי מחילה, משום דמתנה קרייה רחמנא. וכתבו הריטב"א והחידושי הר"ן, דבחלק פשוט לא מהני מחילה. וכתב הרשב"א, דמדברי הרשב"ם בד"ה התם קא מחלה משמע, דאם מחל הבן מרצונו, הוי מחילה, מהא דכתב, "אבל הכא מי מחיל מה הנאה יש לו לבן שימחול", דמשמע דאי הוה מחיל מהני.

(טז) מתני', כתב בין בתחילה וכו'. נולכאורה צריך עיון, דפתח בהאומר וסיים בכתב]. וברמב"ם בפירושו המשניות (פ"ח מ"ה) כתב, דכיון שהזכיר מתנה, אם היא צוואה בלא שטר, או בגוף השטר דבריו קיימין. (ז) רשב"ם ד"ה לא אמר כלום, או שיאמר כל נכסי ואליבא דר' יוחנן בן ברוקא. מדויק מדבריו, דהא דקתני אם אמר איש פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום, קאי אפילו לר' יוחנן בן ברוקא, ומשום דמתנה בפירושו לעקור דבר מהתורה, ור' יוחנן בן ברוקא איירי בגוונא דנעקר מאליו. וכתב הנמוקי יוסף (נה: מדפי הרי"ף), דאם סיים בדבריו ואמר, "אלא שאר בני יירשו כל הנכסים", לר' יוחנן בן ברוקא דבריו קיימין.

(יח) רשב"ם ד"ה ואם אמר משום ירושה. אם ריבה לאחד ומיעט לאחד וכו' ודלא כר' יוחנן בן ברוקא. מבוואר מדבריו, דהאי דינא קאי בין היכא דריבה לאחד ומיעט לאחד, ובין לענין השווה את הבכור, ולכך כתב, דלא הוי כר' יוחנן בן ברוקא. ובעליות דרבינו יונה (לקמן קכט.) כתב, דקאי דוקא אבכור, דבהא אפילו ר' יוחנן בן ברוקא מודה, דאם אמר לפשוט בלשון ירושה לא אמר כלום, משום דכתיב "לא יוכל לבכור".

(יט) גמ', לימא מתניתין דלא כר' יהודה. כתב הקובץ שיעורים (אות תב), דשיטת הרשב"א, דטעמיה דר' יהודה, משום דכוונת האומר "על מנת שאין לך שאר כסות" הוי על מנת שתמחלי לי, אבל באומר על מנת שאין לך עלי דין שאר כסות בהא כולי עלמא מודו דתנאו בטל.

למימר דתשב לזכר ולנקבה, משום דהוי תרי ספיקי, ספק לידה ספק אינה לידה, ואם תימצאי לומר לידה, שמא זכר שמא נקבה, וקיימא לן דכל תרי ספיקי אפילו בדאורייתא לקולא. ותירץ, דחשיב חדא ספיקא, דהיינו ספק לידה דמשוי לה טמאה, ואידך ספיקא קאי בפני עצמו, דכיון דמשוי לה טמאה ולא ידעינן אם זכר אם נקבה חוששת לשניהם, דהשתא לגבי הא הוי חדא ספיקא.

(ד) גמ', שתי נשים שילדו ב' זכרים במחבוא. כתב הרש"ש, דהוא הדין באשה אחת דילדה תאומים. ובשיטה מקובצת בשם הרא"ם, כתב, דמייירי שילדו שתי נשים לשני אנשים ונתערבו הולדות, וכל אחד משני הולדות הללו הוי בכור לאביו, וכשיבא אחד מהן לירש עם בניו של ראובן דוחים אותו אצל בניו של שמעון, ובניו של שמעון דוחין אותו אצל בניו של ראובן, ולכך כותבין הרשאה זה לזה.

(ה) רשב"ם ד"ה היו מוחזקין, לאו בעדים וכו' אלא בקול בעלמא כעין שאמרנו למעלה דהו קרי ליה בוכרא. לכאורה משמע דהוי קול בעלמא, והא דאמר דקרו ליה בוכרא אינו אלא דוגמא בעלמא, דאדרבא אם קורא לו סתם בכור, לא הוי כלל חזקה. אמנם הרמב"ן נקט בדברי הרשב"ם, ד"הה"ך קרי, ולא "דהונ" והיינו ששמעו ממנו שהחזיק אותו לבכור. ולכך הקשה, דאדרבה איפכא משמע, דאי אבוה הוה רגיל דאמר בוכרא הוא, כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, אבל אי איכא עדים שנולד קודם לאחיו, נאמן, כיון דמעיד על עצמו שהוא בוכרא והשאר אינו שלו, דלר' יהודה נאמן אדם לומר זה בני ממזר. [ולכאורה יש ליישב, דמייירי שהיה קול שהאב קרא לו בכור, וכן מדויק בדברי הרשב"ם לקמן (קכח:)] בד"ה נאמן דכתב, דאם הוחזק וכו' אף שלא אמר האב זה בני בכורי. ואם כן יש לומר, דהרשב"ם סבירא ליה, דלא הוי אגן סהדי, ולכן יכול לומר על אחר שהוא בכור, אבל הרמב"ן סבירא ליה, דקול הוי אגן סהדי, ולכן אין יכול לומר על אחר שהוא בכור, דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. (ועיין באות הבאה)].

(ו) בא"ד, שם. ביאר הרמב"ן, דאי איכא עדים שנולד קודם לאחיו, נאמן, כיון דמעיד על אחר שהוא בכור והשאר אינו שלו. [וביאור דבריו, דיש לו נאמנות לומר שהוא לא בנו, ולכך לא הוי נגר עדים]. אמנם התוס' לקמן (עמוד ב') בד"ה כן נאמן כתב, דנאמן לפסול דוקא על ידי הכרת בכורה, והשאר נפסלים מאליהם. [כיון דסבירא להו דכל נאמנות האב הוי לענין הכרת הבכור].

דף קכו ע"ב

(ז) גמ', כותבין הרשאה זה לזה וכו' מספקא ליה אי כר' יהודה אי כרבנן. לכאורה צריך עיון, דהא לא הוי ספק השקול, דלר' יהודה דנאמן מדין "יכיר" הוי בכור גמור על ידי שהכירו, ולרבנן לא הוי בכור גמור, אלא על פי חזקה. לכך יש לבאר, דלרבנן נמי התורה קובעת לו דין בכור על ידי מה שהחזיק, דהרי חזקה מועילה מן התורה, ואם כן הוי ספק שקול]

(ח) רשב"ם ד"ה כן נאמן, לאחר שגרשתיה החזרתיה. הקשו הריטב"א, והנמוקי יוסף (נו. מדפי הרי"ף), היאך נאמן לשום עצמו רשע שנשא גרושה או חלוצה. ותירצו, דמייירי כגון שאמר שוגג הייתי. והריטב"א תירץ, דאין הכי דעל עצמו אינו נאמן, "דפליגין דיבורא". וכתב, דבאומר על בנו ממזר, אין אשתו נאסרת, ואין נפסלים הבנים שיהיו

דאימא גם רגילים לכנות כן. וכן מדויק בדברי הריטב"א דכתב, דגם כן קורין לבכור האב כשהוא פתי בוכרא סיכלא, אלא כיון דתרווייהו לישני משמע עליו להביא ראיה]. והרש"ש כתב, דאי לאו סוכלא, הוה מחזקין ליה בכור, ואם כן, פליג על רב יוסף דלעיל, ועל הא דאמרין לקמן דלמא בוכרא דאימא הוא. [נצריך עיון בדבריו, דלכאורה לא משמע כן בגמ'].

(כ) גמ', שם. כתב הריטב"א, דשמעינן מהכא, דכל שקוראו אביו בכור גמור במסיה לפי תומו, הרי הוא בכור ונוטל פי שניים.

(כו) רשב"ם ד"ה מוחזק אני בו, ועד אחר עמו. משמע מדבריו דבעינן שני עדים. אמנם התוס' רי"ד כתב, דאפילו עד אחד נאמן. ודחה דבריו, משום דהא דמהני עד אחד, הוי דוקא לענין איסורא, כגון יבם, אבל לענין ממונא בעינן תרי סהדי.

(כז) רשב"ם ד"ה אמר רב אמי, בתוה"ד, וכל שכן אנדרוגינוס וכו'. הקשה הרש"ש, דממה נפשך, אם יש בן אחר עמו, אפילו כפשוט לא שקיל, ואם אין בן אלא בת, אם זכר הוא, יורש הכל בלא חלק בכורתו, ואם הוא נקבה אין דין בכורה בנקבות.

דף קכו ע"א

(א) גמ', אמימר אמר אף אינו ממעט בחלק בכורה שנאמר וילדו לו. הקשו התוס' בבכורות (מז:)] ד"ה וילדו לו, דהתם ממעטינן יוצא דופן דאינו נוטל חלק בכורה מ"וילדו לו", והא הכא ממעטינן מ"וילדו לו" דטומטום אינו ממעט בחלק בכורה, והאי דאינו נוטל פי שנים, דרשינן מ"ויהיה הבכור", ואמאי לא ילפינן לכולהו מ"וילדו לו", כיון דמוקמינן בבכור. ותירצו, דאי לאו דכתיבי תרי קראי הוה מוקמינן ליה דוקא בבכור, דאינו נוטל פי שנים, דטפי מסתבר לאוקמי בבכור, מלאוקמי בפשוט. והקשה בשיעורי רבי דוד פוברסקי (אות תקלז), דאם כן, מנלן לדרוש גבי טומטום דאינו ממעט, נימא דהאי קרא לא אתי אלא למעט יוצא דופן דאינו נוטל פי שנים. ותירץ, דאם כן, נמצא דקרא ד"והיה הבכור" מיותר, דהא אפשר למעט דטומטום לא יטול פי שנים מקרא ד"וילדו" כמו שנתמעט יוצא דופן, ואמאי איצטרך קרא ד"והיה הבכור".

(ב) רשב"ם ד"ה אף אינו נימול, לדחות שבת כדררשינן וביום השמיני ביום אפילו בשבת. כתב בשיעורי רבי דוד פוברסקי (אות תקלח), דמשמע מדבריו, דאין המיעוט אלא לענין דאינו דוחה את השבת, אבל מצותו למול ביום השמיני. והקשה, הא כיון דנתמעט שאינו בכלל קרא ד"וביום השמיני", מאי טעמא איכא מצוה למולו ביום השמיני. ויישב על פי מה שכתב בחידושי רבינו חיים הלוי (הל' מילה), דמצוות מילה ביום השמיני, נאמרה בתורה ב' פעמים, בתחילה לאברהם, ואחר כך חזרה ונשנית לישראל בפרשת אשה כי תוריע. ולפי זה ביאר, דאף דנתמעט טומטום שנקרע מקרא דעד שיהא זכר משעת לידה, אינו אלא מדין מילה הנאמר לישראל, דמשום הכי אינו דוחה שבת, דנתמעט מדין שמיני דישאל, אבל מכל מקום, אכתי איכא מצוה למולו ביום השמיני מדין שמיני הנאמר לאברהם. וברמב"ן במלחמות (בשבת נה. מדפי הרי"ף) מביא תשובת הרי"ף, דנימול אפילו ביום הראשון, ולא נאמר בו כלל דין "ביום השמיני".

(ג) גמ', תנא ספוקי מספקא ליה. הקשה הריטב"א, אם כן, לא הוה ליה

בעדים וכו' דאם כן אין האב נאמן].

טז) בא"ד, בתוה"ד, אמאי צריך קרא סברא הוא דנאמן על ידי מיגו. הקשה **הקובץ שיעורים** (אות טז), הא הוי מיגו להוציא. ותיריך, דמיגו דבידו עדיפא, ומהני אפילו להוציא. (ועיין לעיל באות יד).

יז) רשב"ם ד"ה בנכסים שנפלו, בתוה"ד, אבל גוסס אינו יכול לדבר ואין בו כח ליתן. **ובשיטה מקובצת** כתב, דיכול לדבר אלא שנטרפה דעתו ואינו מדבר כהוגן. ועוד כתב **בשם הראב"ד,** שאינו יכול להרכין בראשו ולבודקו שלש פעמים, דאי יכול, נותן בבדיקה כדאמרינן **בגיטין** (עא.).

יח) בסוה"ד, ובלאחר מיתה לא מצי לשנויי וכו' דאין הבכור נוטל בראיו. ולכאורה צריך עיון, דהא לפי מה שכתב **הרשב"ם בד"ה אינו נאמן,** דהאמינה תורה במאי דאמר בני, אם כן משכחת לה נמי לאחר מיתה, דאף דבתורת מתנה אינו יכול ליתן אבל מדין יכיר מהני, דאומר שמגיע לו מדין בנו, דאף בזה יש דין יכיר].

יט) גמ', היו מוחזקין בו שהוא בכור וכו' היו מוחזקין בו שאינו בכור וכו' רישא ר' יהודה וסיפא רבנן. ביאר **הרש"ש,** דהא דנקט ברישא כר' יהודה ובסיפא כרבנן, משום דרישא אתי לאשמועינן דאף דקיים לפנינו בכור מוחזק, שאינו יכול להעביר ממנו חלק בכורתו, מכל מקום, על ידי אמירתו על אחר שהוא בכור, מעביר בכורתו ממנו. וסיפא אתי לאשמועינן, דאף שאין בכור מוחזק לפנינו רק שמוחזקין בזה שאינו בכור, כגון שמוחזקין בבתו שהיא בכורה, או בבנו שמת בלא זרע שהיה בכור, אפילו הכי על ידי אמירתו שהוא בכור אינו נאמן.

כ) גמ', וחזר ואמר בני הוא אינו נאמן וכו' התם דקארו ליה עבדא מצר מאה. הקשה **הרשב"א,** אמאי לא מהימן, דלא יהא אלא אחר, דאילו בעי למיתב ליה מתנה מי לא מצי יהיב. והכא ליכא לשנויי דלא צריכא אלא לנכסים שנפלו לאחר מכאן, או בשעה שהוא גוסס, דהא לא משמע הכי. ותיריך, משום ד"אין אדם מוציא דבריו לבטלה", וכיון שאמר עבדי והחזיקו בעבד גמור, דקרו ליה עבדא מצר מאה, וחזר ואמר בני, הרי זה כאומר שאחר יירש, דאין בדבריו כלום. **ובריטב"א** ביאר, דאין אדם נאמן לסתור הודאתו בשום מיגו. והקשה **הקובץ שיעורים** (אות יז), אם כן, אמאי פריך לעיל, "יכיר למה לי", הא נפקא מינה אם יוכל לחזור אחר כך על ידי מיגו, דהשתא דכתיב "יכיר" אינו נאמן. ותיריך, **דהרשב"א** קאי אליבא דר' יהודה, דיכיר עדיף מחזקה, והוא הדין דעדיף ממיגו, אבל לעיל דפריך לרבנן, כיון דיכיר לא אלים מחזקה, הוא הדין דלא אלים ממיגו.

כא) רשב"ם ד"ה וחזר ואמר, בין בתוך כדי דיבור וכו'. ביאר **האור שמח** (פ"ד מנחלות ה"ג), דאינו יכול לחזור אפילו בתוך כדי דיבור, משום דהווי ענין של לשעבר, ודוקא היכא דעל ידי דיבורו לשעבר פועל חיוב או חלות להבא, שייך שיחזור בו, אבל הכא דאינו פועל שום חלות בדיבורו, מיד שאמר בני זה, נגמר ההכרה. והא דעדים יכולים לחזור אף כשהעידו זה בנו, היינו משום דהתם בעינן הגדה בבית דין, ותוך כדי דיבור עדיין לא נגמר הגדתן, ומה שאין כן ביכיר. נולכאורה אפשר לבאר עוד, על פי מה שכתב **הרשב"ם בסמוך בד"ה אינו נאמן,** והלכך אחר טענה ראשונה נלך וכו' דהודאת פיו האמינה תורה במאי דאמר בני כדכתיב יכיר. דהיינו דעל ידי שאמר "בני" התורה גמרה עליו שהוא בנו, ולכך לא שייך לטעון עכשיו טענה המכחישה, ולפי זה יש

אחר כך משום בני זונה, דאמרינן דהיא שוגגת, ואפילו אמר שהיא מזידה אינו נאמן עליה ולא עליהם. **והרש"ש** כתב, דיש לומר, שהיה ידוע שנשא גרושה, אלא דהוא אומר דזה נולד ממנה.

ט) בא"ד, שם. הקשה **הקובץ שיעורים** (אות תיד), דאיך נאמן על האשה לפוסלה. ותיריך, דמיירי דכבר מתה ואין לה אלא בן זה. (ועיין באות הקודמת).

י) גמ', לא יהא אלא אחר. הקשה **הרשב"א,** הא איצטריך להא, דאי אחר הוא ונתן בלשון ירושה, לא אמר כלום, והשתא דקאמר דהוא בכור דבריו קיימין. ותיריך, דהכי קאמרינן, למאי איצטריך לאשמועינן קרא דמהימן לומר שהוא בכור לתת לו פי שנים, לשתוק קרא מיניה ואנא ידענא דאי בעי לשקורי ולמיתב ליה, למה ליה לשקורי, ליתן ליה בלשון מתנה.

יא) גמ', לא צריכא בנכסים שנפלו לאחר מכאן. הקשה **השיטה מקובצת בשם התוס' הרא"ש,** דאכתי יהא נאמן במיגו, דאי בעי יהיב ליה כשיבאו לידו. ואין לומר דשמא אז תיכנס בו דעת אחרת ולא ירצה לתת לו באותה שעה, דהא השתא נמי אף שאמר בכור הוא, אכתי יכול להעבירם מתחת ידו ולתתם לאחרים. ותיריך, דנפקא מינה לנכסים שנפלו לו לאחר מכאן ולא הספיק ליתנם עד שמת.

יב) גמ', ולרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם יכיר למה לי. הקשה **בחידושי הגרע"א,** במה יכול להקנות מעות שיפלו לו, הא ליכא במעות אלא קנין משיכה, הגבהה או חצר, דבקנין סודר אין מטבע נקנה, ואם כן, מעות שלא באו לעולם אינו יכול להגביה ולמשוך משיכה וליתן בחצר, ובמה יקנה. ונשאר בצריך עיון.

יג) גמ', שם. כתב **הקובץ שיעורים** (אות טז), דמשמע, דבנכסים של עכשיו נאמן מטעם מיגו. והקשה, דכיון דבנכסים של אחר כך אין בידו, ממילא הוי מיגו לחצי טענה, ואינו נאמן כלל. ותיריך, דהטעם דלא מהני מיגו לחצי טענה, משום דליכא אנן סהדי דמה לו לשקר, כיון דאינו רוצה לטעון טענה אחרת מפני שהיא גרושה, וזה לא שייך אלא היכא ששתי הטענות סותרות זו את זו. אבל הכא אפשר לקיים שתיהן, דיכול לומר בכור הוא, וגם יכול למיתביה במתנה.

יד) רשב"ם ד"ה למאי הלכתא, דבשלמא לר' יהודה טובא אשמועינן קרא דמהימינן ליה לאב אפילו במקום חזקה וכו' דסלקא דעתך אמינא ניויל בתר חזקה וכו' דליכא למימר מגו וכו' דהא מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן. הקשה **הקצות החושן** (סימן רעט סק"א), לפי מה שכתב **הר"ן** (**בקידושין** כח. מדפי הרי"ף), גבי אומר יש לי בנים, דנאמן אפילו היכא דמוחזק לן באחי, והיינו אף דמספקינן **לעיל** (ה:), אי אמרינן מיגו במקום חזקה, והיינו משום דהוי מיגו דבידו דנאמן אפילו במקום חזקה, אם כן, הכא נמי הא בידו למיתביה, ולכך מהימן אפילו נגד חזקה, וקשיא אף לר' יהודה. לכך כתב, דלר' יהודה לא בעי קרא למילף מיניה למיתב לו פי שנים, כיון דמהימן במיגו, אלא דריש מ"יכיר" דנאמן לומר זה בני ממזר או בן גרושה, ובהא ליכא מיגו, אבל לרבנן ד"יכיר" אתי למיתביה ליה פי שנים, משום הכי פריך למאי הלכתא וכו'.

טז) בא"ד, דמה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן. לכאורה יש לבאר דכוונתו, דהחזקה הוי כעדים רק לענין מיגו, דאי לאו הכי היאך האב נאמן מדין "יכיר", דהא כתב **לעיל** (עמוד א') **בד"ה היו מוחזקין,** דלאו

בעל דבר בשעת ראייה, דאכתי לא היה עליו שם "עד" פסול, דמכל מקום לא היה כשר לעדות זו. וביאר, דהיינו משום דבעיני דבשעת ראייה יהיה ראוי להגדה. וכתב, דכבר נחלקו בזה **בשיטה מקובצת לעיל** (מ"ג). גבי וליסלקו בי תרי מינייהו ולידיינו. והביא **דבגבורות ארי** (סוף פרק קמא דמכות) נסתפק, אם בגוונא דפסולו משום חשוד לשקר ואחר כך עשה תשובה, שייך תחלתו בפסול, והנה להסוברין דשייך תהלתו בפסול אפילו לא היה לו שם "עד" כלל, ומשום דבעיני שיהא ראוי להגדה, פשוט דהכי נמי פסול, כיון שלא היה ראוי להגדה, אבל אי נימא דדוקא היכא שהיה עליו שם "עד פסול" מיקרי תחלתו בפסול, וכמו לענין נמצא קרוב או פסול, יש מקום להסתפק בכך.

דף קכח ע"ב

ח רשב"ם ד"ה ובנכסים של עכשיו, בתוה"ד, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. הקשה **בעליות דרבינו יונה**, אמאי איצטרין רבא לאשמועינן הכא דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. לכך פירש, שאם קנה נכסים אחר כך, אינה נוטלת בנכסים של עכשיו, כשיעור שמגיע לאחד מן הבנים בשעת חלוקה, כיון דלא עלתה דעתו על נכסים שיקנה ולא מתכוין לזכותה בהן, אלא כחלק שיגיע לאחד מן הבנים בנכסים של עכשיו.

ט רשב"ם ד"ה ובבנים הבאים, בתוה"ד, ונראה בעיני דאפילו אם היה לו בנים מרובים ונתמעטו בחיי האב דשקלה חלק גדול כחשבון מיעוט הבנים. וכן כתב **הרא"ש** (סימן כה). והוסיף, דאם מתו כל הבנים שקלה כבנים דהשתא, והשאר ליורשים, דהא אפילו אם נתרבו הבנים הוה מיסתבר למימר דשקלה כבנים דהשתא, אלא דאמדינן דדעתו של אדם קרובה אצל בניו ואינו רוצה לפחות חלק הבנים שילדו לו, אבל כשמתו כל בניו, מסתבר דאזלינן בתר בנים דהשתא. **והרמב"ן** **והראב"ד** נסתפקו בזה, האם כונתו היתה על שעת מתנה או על שעת חלוקה, ולכן בין במרובים ונתמעטו, ובין מועטין ונתרבו, ידה על התחנתונה.

י גמ', נשבע וגובה מחצה מנכסים בני חורין. הקשה **בחידושי הר"ן**, דכיון שעדים מעידין שפרע כולו, הרי עדים מעידין כדבריו דיש בכלל מאתים מנה, ואמאי צריך לישבע. ותירץ, דשאני הכא שהוא פסול.

יא גמ', ואפילו לר' עקיבא דאמר משיב אבידה הוי וכו'. ביאר **בעליות דרבינו יונה**, דהני מילי היכא דליכא שטרא על סלע שלישי שהוא מודה בו, אבל הכא דאיכא שטרא אירתותי מירתת דלא לימא ליה האי שטרך בידי מאי בעי, ולכך מודה במחצה. והקשה, דממה נפשך, אם כבר העידו בבית דין שפרע כולו, ודאי הוי משיב אבידה, דכיון דאיכא עדים לא מירתת, ואם לא העידו, מאי טעמא דמר בר רב אשי דפליג, דהיכא דאיכא עדים דמסייעין ודאי משיב אבידה הוי, והא אינו יודע שיש שם עדים שמסייעין אותו. ותירץ, דמיירי כגון שיש שם עדים, אלא שלא העידו בשעת טענתו, ואפילו הכי כיון דאיכא שטרא אירתותי מירתת, דכיון שיודע בעצמו שלא פרע כולו, אומר בלבו דאף העדים יזכרו ויחזרו בהם ולא יעידו בבית דין. ומר בר רב אשי סבר, דסתמו של דבר מחזר אחר העדים שיוודעים לו זכות, ויודע שיש שם עדים שטוענים שפרע כולו.

יב תוס' ד"ה נשבע וגובה מחצה, בתוה"ד, ואף על גב דלדבריו העדים

לפרש הא דסיים, דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, אין פשוטו כמשמעו, דלא איירי הכא מדין הגדת עדות, אלא כיון שכבר נגמר הדבר.

כב רשב"ם ד"ה אינו נאמן, בתוה"ד, האמינה תורה במאי דאמר בני כדכתיב יכיר. הקשה **הגר"ע בגליון הש"ס**, דהכא משמע בדברי הרשב"ם דהתורה נתנה לו נאמנות גם לענין שהוא בנו, והא **רשב"ם לקמן** (קלד): **בר"ה ליורשו** כתב, דאתא קרא למימר דכיון דידעינן דבנו הוא נאמן לומר בכורי הוא, אבל היכא דלא ידעינן אי בנו הוא אי לאו לא מהימנינן ליה. ונשאר בצריך עיון.

דף קכח ע"א

א גמ', נאמן עלי אבא וכו'. הש"ך (חושן משפט סימן כב), מביא את שיטת הגהות אשר"י (סנהדרין פ"ג סימן ה), דמיירי שקיבל עליו בבית דין, דאי מיירי חוץ לבית דין, ולא קנו מיניה, אפילו לאחר גמר דין חוזה. **ובנמוקי יוסף** (נו: מדפי הרי"ף) כתב, דמיירי שלא קיבל עליו בבית דין, אבל אם קיבל עליו קרוב או פסול בפני בית דין, אפילו קודם גמר דין אינו יכול לחזור.

ב רשב"ם ד"ה רצונך השבע, שהרי פטור לגמרי זה המחזיק מכל שבועות שבעולם דקיימא לן דאין נשבעין על העבדים. הקשה **הרשב"א**, אמאי הוצרך לטעם דאין נשבעין על העבדים, הא אפילו אי מיירי בדברים שנשבעין עליהן, מכל מקום, אין שבועה מדאורייתא לא אצל התובע ולא אצל הנתבע, ולא כעין דאורייתא, דהא כופר בכל הוא. וכתב, דכוונת הרשב"ם, דאתי לאשמועינן, דאף שהעבדים אין נשבעין עליהן, וגם כופר הכל, סלקא דעתך דהא דאמר לו השבע וטול, גוזמא בעלמא קאמר ויוכל לחזור, קא משמע לן.

ג בא"ד, שם. כתב **הרש"ש**, דמשמע מדבריו, דאפילו שבועת היסט אין נשבעין. אמנם **בתוס' לעיל** (לג). **ד"ה מיגו הוכיחו**, דלעולם צריך שבועת היסט.

ד רשב"ם ד"ה שלשה רועי בקר, שאינן בקיאיין בדין וכו' דסתם רועי בהמה דקה גולנין ניהו ופסולין לכל דין שבעולם. אמנם **בנמוקי יוסף** (נו: מדפי הרי"ף) כתב, דרועי בקר פסולין, משום דסתמא גולנין הם, שרועין בהמותיהן בשדות אחרים.

ה גמ', ולית הלכתא כמר בר רב אשי. ביאר **הרי"ף** (נו: מדפי הרי"ף), דמר בר רב אשי קסבר, דאבא דאבא הוי שלישי בראשון, ומשום הכי קמכשר ביה, ולית הלכתא כוותיה, כיון דאבא ובנו הוי ראשון בראשון כמו אח ואחיו דהוי ראשון בראשון, ואם כן אבא דאבא הוי שני בראשון. וכתב **בחידושי הר"ן**, דלפי דבריו באבא דאבא כשר, כשלישי בראשון דכשר. וכן דעת **הרמב"ם** (פ"ג מעדות ה"ה). אמנם **ברשב"ם ד"ה ולית הלכתא** כתב, דעד אלף דורות לא יעידו לאבותיהם.

ו גמ', אפשר דמכוין מדת ארכו ומדת רחבו אבל נסכא לא. כתב **המצפה איתן**, דהכא משמע דארכו ורחבו הוי סימן מובהק טפי ממשקל דנסכא, והקשה מהא איתא **בבבא מציעא** (כח.), דלגבי בגד משקל עדיף. ותירץ, דדוקא גבי בגד שאין דרך לשוקלו, משקל עדיף, אבל נסכא דדרך לשוקלו, הוי מדה סימן מובהק טפי.

ז רשב"ם ד"ה בפסלות, כל שתחילתו בפסלות שעת ראיית העדות וכו'. כתב **הקובץ שיעורים** (אות תכא), דנראה מדבריו, דאפילו היה

בני אדם, והא דנקט ר' אלעזר שדה אחת ושני בני אדם, לאפוקי מהא דאמר ר' יוחנן, והשתא ידע אביי דדוקא קאמר. וכתב, דיש לומר דגרסינן, והא דאמר דקשיא דר' אלעזר וכו', משום אגב דאמר דקשיא דר' יוחנן.

ד) רשב"ם ד"ה וריש לקיש, בתוה"ד, אבל אם אמר ראובן ושמעון יירשו שדה פלונית ופלונית שנתתם להם, לא קנו, שאני אומר לשון ירושה קאי אראובן ולשון מתנה קאי אשמעון. והר"י מיגש כתב, דריש לקיש סבירא ליה כלישנא קמא דר' יוחנן, דלא קנה אלא באדם אחד ושדה אחת. והא דנקט בשני בני אדם ושתי שדות, משום דלא שנא אם נותן לכל אחד בפני עצמו או שכוללן כולן, דמכל מקום, בכל אחד ואחד ובכל שדה שנותן, איכא לשון ירושה ולשון מתנה.

ה) בא"ד, אבל אם אמר פלוני ופלוני ירשו שדה פלונית ופלונית ותנתן להם שדה פלוני ופלוני וירשום הוה אמינא וכו'. הקשה המהרש"א, אמאי גרע כשאומר "ותנתן להם" משאומר "שנתתי להם", דכי היכי דלשון ירושה נאמר לשניהם, גם המתנה שבאמצע נאמר לשניהם, וכמו שביאר הרשב"ם, גבי היכא דאמר "שנתתי להם". וכתב, דאפשר לחלק.

ו) גמ', ואם אמר אם מתו יירשו אחרים וכו' אין נותנים אלא שקל. הקשה בעליות דרבינו יונה, הא קיימא לן דכיון שהראשון ראוי ליורשו אין לשון מתנה, אלא לשון ירושה, וירושא אין לה הפסק, ואמאי יירשו אחרים תחתיהם. ותירץ, דכיון דמייירי בירושת כספים ומטלטלין, הרי לא ירשו הבנים ולא מידי בכספים המשתייירין, אלא בשקלים שהוציאו כל שבת. והא דאמרינן ירושה אין לה הפסק, הוי דוקא היכא דמוכיר שירשו בגוף הקרקע. ובשם יש אומרים כתב, דכיון דלא שבק לבנים לירד לנכסים, הרי הוא כמשלישן ביד שלישי, ולא נעשו יורשים שעה אחת, ולכך לא שייך למימר ירושה אין לה הפסק. וכן תירץ הירמיה. והרמב"ן תירץ, דדין ירושה אין לה הפסק, הוי דוקא היכא דהנחיל לראשון בפירוש, כי היכי דאמרינן בסמוך, דאמר נכסי לך ואחריך לפלוני, דכיון דהראשון ירש על ידי שהנחילו, איכא דין דירושה אין לה הפסק, ואין השני זוכה, אבל היכא דלא הנחיל לראשון, יכול להפסיק הירושה, ויזכה השני אחר מיתת בנו, דכיון דהתורה נתנה רשות להנחיל לכל מי שירצה והיה יכול להעביר מבנים אלו לבן אחר, יכול נמי להנחיל לאחר זמן.

דף קכט ע"ב

ז) גמ', בראוי ליורשו ור' יוחנן בן ברוקה היא. הקשה בעליות דרבינו יונה, הא אפשר לאוקמה נמי כרבנן, והא דקתני יירשו אחרים תחתיהם, היינו יורשין הראויין לירש אחריהם, וכגון שמתו בניו בלא בנים, ואף דגם אי לא ציוה עליהם כלום היו יורשין, מכל מקום, אומר כן כדי להראות שמקפיד על השאר, ולכן אין נותנין להם אלא שקל. ותירץ, דהא לא קתני אם מתו בלא בנים, אלא מתו סתמא קתני, אף על פי שהניחו בנים, והיינו דוקא כר' יוחנן בן ברוקה, דלרבנן אינו יכול להעביר נחלת בני בנים ליתן הכל לשאר הבנים בלשון ירושה.

ח) רשב"ם ד"ה הוא מותיב, בתוה"ד, אלא משום דהני אחרים הוו ראויים ליורשו כגון בניו. וכתב בעליות דרבינו יונה, דאפשר לומר נמי דמייירי באחיו דראויים ליורשו, וסבירא להו, דאפילו אמר על אח בין

פסולים שהרי מכחישם ואומר שחייב מחצה מכל מקום שטר אינו מתקיים אלא על ידי הודאתו והא קאמר דפרע מחצה. הקשה בשיעורי רבי דוד פוברסקי (אות תרב), דמה איכפת ליה דהשטר מתקיים רק על פי הודאתו, הא סוף סוף כיון שהוא פוסל את העדים על ידי שמכחישם, הרי הם כמאן דליתניהו, וממילא הוה שטר מעליא ביד המלוה, ואיך נפטר ממחצה על ידי שבועתו, הא נגד שטר לא מהני שום טענת פרוע כלל. ותירץ, דהא דגובין על ידי השטר, אינו משום הוכחת שטרך בידי מאי בעי בלבד, אלא מחמת דין חזקת שטר, דיש ביד המלוה כח השטר שבו הוא גובה, ולכך הכא אין כח השטר, שהרי העדים פוסלים השטר, ואפילו שהוא פוסל העדים בהכחשתו, מכל מקום, הרי הוא גם טוען שפרע מחצה, ואם כן, אף לדבריו אין כאן כח השטר, ולכן אי אפשר לגבות בשטר זה.

יג) בא"ד, שם. ובחידושי הר"ן כתב, דלא פסלינהו לגמרי ולכך נאמן בשבועה, ולא חשיב הכחשה, דאפשר שהוא אינו זוכר אלא מקצת והעדים זוכרים יותר, וכיון דלאו הכחשה היא, אין סומכין לא על עדותן לגמרי, ולא על השטר לגמרי, אלא עדותן מהני לבטל השטר, והוי כמלוה על פה.

יד) תוס' ד"ה הילכתא, ויש לומר דלא חשיב הילך אלא שטר דגבי ביה ממשעבדי. הקשה בשיעורי רבי דוד פוברסקי (אות תרו), הא אם יכתוב לו עכשיו שטר חדש על המקצת, ויתן לו מיד, הוה הילך, ואם כן, הכא נמי על ידי הודאתו חשיב שטר על המקצת לטרוף לקוחות שיקנו מכאן ולהבא, והוי כנותן שטר חדש, ואמאי אין זה הילך. וכתב, דצריך לומר, דאף מכאן ולהבא לא יוכל לגבות מלקוחות, כיון דהוי ספק הכחשה, ואם כן אינו שטר כלל.

דף קכט ע"א

א) גמ', תנתן שדה פלונית לפלוני ויירשנה זו מתנה בתחילה. כתב בחידושי הר"ן בשם הרא"ה, דדוקא כשאמר "יירשנה, או ינתנתן לו, בוא"ו דהוי מוסיף על ענין ראשון, אבל אם אמר יירשנה תנתן לו, או תנתן לו יירשנה בלא וא"ו, תליא בפלוגתא אי אמרינן תפוס לשון ראשון או לשון אחרון.

ב) רשב"ם ד"ה אבל שתי שדות, לא מהניא מתנה דהאי גברא לאידך גברא וכו'. משמע מדבריו דרק לאידך לא מהני הא דאמר לשון מתנה, אבל לאותו שאמר לשון מתנה מהני. ובתוס' רי"ד כתב בשם ר' יצחק, דאף אותו שאמר לו לשם מתנה הוי פלוגתא לקמן (קמג). היכא דאמר קני את וחמור, הואיל ולשתייהן ניתן ביחד. והקשה התוס' רי"ד, דהא לא דמי כלל, דחמור כולי עלמא ידעי דלא קני, ולכן כשאמר את וחמור, יש לומר דהפליג בדברים ולא קנה, אבל לזה במתנה ולזה בירושה, הרי לשתייהן מתכוין ליתן, ואם האחד לא קנה, מפני שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה, למה לא יקנה חבירו. דהא דמי לאדם דהקנה פירות דקל שלו לשני בני אדם, לזה בשנה זו שהיה טעון פירות, ולזה בשנה הבאה, דהוי דבר שלא בא לעולם, דודאי לא אמרינן דכמו שזה לא קנה גם זה לא קנה.

ג) רשב"ם ד"ה כאן באדם אחד, בתוה"ד, אבל שתי שדות ושני בני אדם גמרא קאמר לה וכו'. והרמב"ן כתב, דלא גרסינן בגמ', ומעיקרא סבר אביי דאין חילוק בין שתי שדות ושני בני אדם לשדה אחת ושני

תינתן אתרוייהו, אלא אפילו אמר לשון ירושה מעיקרא, והדר אקני לשני בלשון מתנה בתוך כדי דיבור, קנו תרוייהו. דהוה כמאן דאמר נמי לשון מתנה גבי ראשון. והקשה, דאמאי לא אמרינן דכיון דאמר בתוך כדי דיבור, הוה כמאן דאמר בתרוייהו לשון ירושה ולא ליקנו חד מיניהו. ותירץ, דאפילו תימא דהוה כמאן דאמר בתרוייהו לשון ירושה, הא על כרחך כיון דאמר לשון מתנה וירושא לזה, ולשון מתנה וירושא לזה, קנו תרוייהו.

דף קל ע"א

(א) מתני', אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין. נסתפק התיבות המשפט (סימן רפא סק"ב), היכא דהנחיל לפשוט, האם זוכה נמי בנכסים הבאים לאחר מכאן, דיש לומר, דכיון שעשאו ליורש ממילא יורש אף דבר שלא בא לעולם, ודוקא במקנה לדבר שלא בא לעולם, אמרינן לקמן (קלא.), דכמו שאין יכול להקנות אינו יכול להנחיל, אבל לענין דבר שלא בא לעולם דינו כשאר יורש, או לא. וכתב, דלא מהני בדבר שלא בא לעולם, וכל שהנכסים אינן ברשותו, אינו יכול לעשותו יורש עליהן.

(ב) רשב"ם ד"ה וכי תימא, קפליג ר' יוחנן עליה דת"ק אפילו אחר במקום בת דשמעינן לת"ק וכו' אפילו בנו בין הבנים. ובריטב"א ביאר, דבבן בין הבנים ובת בין הבנות כולו מודו דדבריו קיימין, והא דקאמר ר' יוחנן אם אמר על מי שראוי ליורשו וכו', היינו אפילו אם אמר על מי שראוי ליורשו אחר מקבל מתנה זו, כגון בת במקום בן.

(ג) בסוה"ד, ואם אין ראוי ליורשו אחר בתו כגון דודו ויש לו אחין לא אמר כלום הואיל ואין ראוי ליורשו עד שתמות בתו ואחיו. כתב הרש"ש, דלפי דבריו משמע, דאף אם אמר בתי תירש במקום שני בנים לא אמר כלום, כיון דאין ראוי ליורשו עד שימותו שתיהן, וכן לבת במקום שני בנים. והקשה בשיעורי רבי שמואל (אות קא), דודאי אין הדבר תלוי אם צריך להמתין למיתת אחד או שנים, אלא הכל תלוי אם צריך לסלק שתי דרגות ירושה מהיורש, דאז לא מצי להנחיל ליורש רחוק, ולכן ודאי בבת במקום שני בנים תועיל הנחלת.

(ד) רשב"ם ד"ה ואיבעית אימא, בסוה"ד, והכי קתני האומר וכו' לא אמר כלום שרבי יוחנן בן ברוקא אומר וכו' אבל אמר על מי שאינו ראוי ליורשו וכו'. העיר הרש"ש, דמדברי הרשב"ם משמע, דמביא מאמר דר' יוחנן בן ברוקא לראיה על אחר במקום בת דלא אמר כלום, ובגמ' משמע דמובא לראיה על הדיוק דבת במקום בנות וכו' דבריו קיימין.

(ה) רשב"ם ד"ה הלכה כרבי יוחנן, בתוה"ד, הלכך לא שנא אם אמר פלוני בני יירש חצי נכסיי וכו' דבריו קיימין. משמע מדבריו דמהני הנחלת ר' יוחנן בן ברוקא אף למקצת הנכסים. ובנמוקי יוסף בשם הריטב"א (נח: מדפי הרי"ף) כתב, דדוקא במחלק כל נכסיו, אבל לא במקצת, דאם לא כן, מצינו מתנה במקצת שאינה צריכה קנין, כשאמר בלשון ירושה למי שראוי לירשו, ואפילו באומר חצי נכסי לך. וכתב התיבות המשפט (סימן רפא סק"ג), דלפי דבריו, אפילו קנין לא מהני במקצת בלשון ירושה, כיון דבלשון ירושה לא מהני קנין, ובמקצת לא מהני לשון ירושה. והקשה, מהא דבעינן למיפשט לקמן (קלא.), דגם בריא יכול להנחיל, וכדאיתא גבי כתובת בנין דיכרין, שתיקנו חכמים

הבנים, דבריו קיימין.

(ט) גמ', ואם מת שני בחיי ראשון יחזרו נכסים ליורשי ראשון. כתב התוס' רי"ד בשם ר' יצחק, דדוקא אם מת שני בחיי ראשון יחזרו ליורשי ראשון, כיון שהנכסים לא היו עתידין להתקיים אצלו, שהרי אמר "ואחריי לשלישי", ואם כן לא נתן לו אלא פירות בחייו, אבל אם מת שלישי בחיי שני, יחזרו ליורשי שלישי, או היכא דלא היה שלישי, ומת שני בחיי ראשון יחזרו ליורשי שני, כיון שהגוף הוקנה לו. והקשה התוס' רי"ד, מהא דאמרינן לעיל (קכה:) גבי סבתא, דהא דפליג רב הונא, דוקא משום דאמר ובתרה לירתאי, אבל אם אמר ובתרא תירת בתי, ומתה הבת בחיי הסבתא, לא יירשו יורשי הבת. והוא הדין הכא, והא דנקט מת שני ולא קתני דמת שלישי, משום דאתי לאשמעינן, דאף דשלישי קיים, מכל מקום, כיון דמת שני בחיי ראשון יחזרו ליורשי ראשון ולא לשלישי, שלא הקנה לשלישי אלא מכח השני, וכיון שלא באו לידי שני אין השני זוכה מידי הראשון.

(י) גמ', לדברי ר' יוחנן בן ברוקא נכסי לך ואחריך לפלוני אם ראשון ראוי ליורשו וכו'. הקשה התוס' ישנים, אמאי לא מוקמינן להאי ברייתא דמיירי בג' אחין, דכולם ראויין ליורשו, אבל הכא בדר' אחא בר עויא, מיירי דוקא בראשון ראוי ליורשו.

(יא) גמ', וירושא אין לה הפסק. הקשה הרשב"א, דכיון דאין לה הפסק אפילו היכא שמפסיקה האב, היכי משכחת לה מתנת שכיב מרע שקונה, דהא אינה קונה אלא לאחר גמר מיתה, וכבר קדמו ירושה דאורייתא, תדע דהכי איתא לקמן (קלז.), גבי נכסי לך ואחריך לפלוני, שאם נתן הראשון במתנת שכיב מרע לא עשה ולא כלום, משום דמתנת שכיב מרע אינה אלא לאחר גמר מיתה, וכבר קדמו אחריך. ותירץ בשם הרמב"ן, דאפשר לומר, דהתורה נתנה רשות להנחיל מעתה לכל מי שירצה ולהעביר מן היורש, וכן נתנה נמי רשות להנחיל לאחר זמן, וירושא עוברת ונפסקת מן היורש, והא דשלח רב אחא בר עויא, דוקא בנכסי לך, דכיון דהתחיל בירושא דאורייתא והנחילו, שוב אינה נפסקת ממנו.

(יב) רשב"ם ד"ה אם אמר, בתוה"ד, שאין כאן לשון מתנה להאי ראשון אלא מסתמא ללשון ירושה איכוין הנותן וכו'. משמע מדבריו דאם אמר לראשון בפירוש דהוי מתנה, לא אמרינן ירושה אין לה הפסק. ובנמוקי יוסף (נח: מדפי הרי"ף) כתב, דפסקו הגאונים, דהא דאמרינן ירושה אין לה הפסק, אפילו אמר למי שראוי ליורשו בלשון מתנה בפירוש, הוי ירושה ואין לה הפסק.

(יג) גמ', ותסברא והא אמר רבא הלכתא כוותיה דריש לקיש וכו'. הקשה הרש"ש, דלכאורה מאי אולמיה דרבא טפי מריש לקיש גופיה ומכולהו אמוראי, נימא דגם איהו איתותב. אלא על כרחך בעינן למימר כמו שכתב הרשב"ם בד"ה האמר רבא, דאם איתא דהויא ברייתא תיובתיה, לא פסקינן הלכתא הכי. דשמע מינה דמילתא דרבא התקבל לבעלי הש"ס להלכה.

(יד) גמ', כאן בתוך כדי דיבור. כתב היד רמה, דמשמע, דכל היכא דאקני לראשון בלשון ירושה, ואקני לאידך בתוך כדי דיבור בלשון מתנה, או דאפיק מיפך, ואפילו בשתי שדות ושני בני אדם, קנו תרוייהו. ולא מיבעיא היכא דהקדים מתנה לירושא, דכיון דקאמר בתוך כדי דיבור, הוה כמאן דעריב להקנאה דשני בהדי ראשון, ואמר

מודו. מכל מקום, לענין חלק בכורה יש לחלק, דבלשון ירושה אינו יכול למעט חלק הבכור, כיון דכתיב "לא יוכל לבכר", אבל בלשון מתנה שהיא מחיים ועדיין אין לבכור חלק בה, יכול לסלקו.

ט) תוס' ד"ה תלמוד לומר, ואם תאמר לרבנן למה לי לא יוכל לבכר דמהי תיני. הקשה המהרש"א, דמאי קושיא, הא אי לאו "לא יוכל לבכר", הוה דרשינן ביום הנחילו, כר' יוחנן בן ברוקא דיכול לשנות חלק פשיטות וכל שכן חלק בכורה, אבל השתא דגלי לן בבכור ד"לא יוכל לבכר", אית לן למימר דכל שכן שלא יוכל לשנות חלק פשיטות, ולא דרשינן ביום הנחילו כר' יוחנן בן ברוקא.

י) גמ', ומר סבר מעשה עדיפא. ביאר הכסף משנה (פ"י מאיסורי ביאה ה"ד), דמוכח דלא סבירא ליה הלכה עדיפא, מהא דאמר "הורדה", ולא אמר ליה בהדיא דהכי הלכתא.

יא) רשב"ם ד"ה הלכה עדיפא, אבל כי אמרינן הורה איכא למימר דטעה הרואה וכו'. ובנמוקי יוסף (נח: מדפי הרי"ף) ביאר טעם נוסף, דהלכה משמע לדורות, אבל הורה, יש לומר שהיתה הוראת שעה. ומר סבר מעשה עדיף, דמעשה כהלכה משמע מן הסתם, עד שיאמר בפירוש הוראת שעה.

יב) רשב"ם ד"ה עד שיאמר לו, בתוה"ד, אין למדין הלכה מתוך משנה כגון זה שכתב במשנה והלכה כדבריו. כתב המאירי (בפסחים מו.), דדווקא כשהשמועה והפסק נאמרים כאחת, דהיינו דר' פלוני אומר כן והלכה כדבריו, אבל כשפוסק הלכה לבד, למדין.

יג) גמ', ואי לא הדרנא בי. כתב בחידושי הרי"ן, וכן כתב הנמוקי יוסף (נט. מדפי הרי"ף), דהא דמצי למיהדר ביה, היינו דווקא היכא דהפירכא בטועה בדבר משנה, אבל אם טעה בשיקול הדעת, קיימא לן דקם דינא ואינו חוזר, ואפילו אי לא אשכח ביה טעמא.

יד) גמ', לאחר מיתה לא מיקרע תקרעוהו וכו'. כתב הריטב"א, דשמעינן מהכא דאפילו בגוונא דטעה בדבר משנה, חייב תלמיד בכבוד רבו, ולא יסתור את דבריו באותו דין עצמו, אף דמעיקר הדין חוזר.

טו) רשב"ם ד"ה בטרפות, שחתך הבשר עד העצם כשרה כו'. העיר הרש"ש, דהתם מוכח להדיא, דאף אם נחתך גם העצם כשרה. ולכך הגיה עם העצם.

בלשון "ירתון", והא אפילו אי מהני בריא לשון ירושה, הא מתנה במקצת היא, דבעינן מותר דינר. לכך ביאר, דהנמוקי יוסף סבירא ליה, דבבריא לא מהני, ובשעה שאין דעתו שימות מאותו חולי, יש לו דין בריא, דלא קרינן "ביום הנחילו" אלא בשעה שמחשבתו על המיתה, ולכך כשמחלק כל נכסיו מוכח דמחשבתו על המיתה, ולכך מהני. מה שאין כן במקצת, דכיון שחכמים נתנו לו דין בריא לענין מתנת שכיב מרע, אף לענין מנחיל יש לו דין בריא. ואם כן, אתי שפיר הא דבעי למיפשט מכתובת בנין דיכרין, דכיון דבעי למיפשט דמהני אף בבריא, ממילא מהני אף במקצת.

ו) גמ', אמר ליה אביי הא מלא יוכל לבכר נפקא. כתב הרמב"ן (בהשגותיו לספר המצוות להרמב"ם מצוה יב), דזהו דין מדיני נחלות שלימדנו הכתוב שאין האב יכול להעביר הירושה ממנו, ועל כרחו יירש פי שנים, ואם אמר האב במותו איש פלוני בני בכורי לא יירש פי שנים, או שאמר יקח הבכור כפשוט בשוה, עבר על לאו. והקשה הקצות החושן (סימן רפא סק"א), דלדבריו, היכי מוכח מ"לא יוכל לבכר", דחלק פשיטות יכול לשנות, דלמא חלק פשיטות נמי אינו יכול לשנות, אלא דגבי בכור גלי קרא למיקם בלאו, לפי שעבר אמימרא דרחמנא, ובחלק פשיטות לא אהני מעשיו, אבל איסורא ליכא. ותירץ, דאי "לא יוכל לבכר", אתי ללאו גרידא, הוה ליה למיכתב "לא יוכל", וכיון דכתיב "לא יוכל לבכר", אתי לגלויי נמי דלא אהני מעשיו, ואם כן מוכח שפיר דבשאר ירושות יכול לשנות.

דף קל ע"ב

ז) גמ', שיוכל וכו' ומה פשוט וכו' בכור וכו' לא כל שכן תלמוד לומר לא יוכל לבכר. הסתפק הרש"ש, האם מצי ליטול ממנו חלק פשיטותו, דלכאורה חלקו דפשיטות שווה לחלק שאר אחיו, או אולי מדכתיב "לא יוכל וכו' לתת לו פי שנים", משמע דלא יוכל לגרוע ממנו מפי שנים, או נאמר דמקשינן שני חלקיו להדדי.

ח) גמ', שם. כתב הנמוקי יוסף (נט. מדפי הרי"ף), דמשמע מהכא, דאף דאמרינן לעיל (קכו:), דריבה לאחד ומיעט לאחד דבריו קיימין, ואפילו בתורת ירושה וכו' יוחנן בן ברוקא, וכל שכן בלשון מתנה דאפילו רבנן

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דף היומיומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומיומי בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45 בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חניכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (ה"ח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 050-4102442 Sbma@kavnaki.net

http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124